

Finestra

ADOJO (A+J). Del dèficit a la invenció

Eva Azaña

Psicòloga

Iolanda Pérez

Educadora APC

José R. Ubieta

Psicòleg

SSB d'Horta – Guinardó

Ajuntament de Barcelona

Adojo (Adolescents + Joves) és un projecte socioeducatiu de creació audiovisual adreçat a adolescents i joves. Ha estat realitzat pels serveis socials bàsics (SSB) del districte d'Horta-Guinardó, del qual s'han fet dues edicions (2013 i 2015).

La seva raó de ser és la constatació, a partir de l'atenció individual, de situacions de nois i noies adolescents que presenten problemàtiques diverses: fracàs escolar, consum de tòxics, conflictes familiars o aïllament social. Aquestes dificultats són la causa de la nominació negativa que reben aquests adolescents, que emfatitza allò que els manca i fa que passin a ser vistos (i ells mateixos es representen així) com a persones amb dèficits.

La nostra hipòtesi és que cal anar del dèficit, com a definitori del subjecte, a la invenció, és a dir, fer valer allò que creen. Això els permetrà –si es posa en relleu– establir un altre vincle més productiu i una autorepresentació positiva.

Per això, cal partir del fet que cada adolescent té un pressentiment, una cosa més o menys difusa que connecta la infantesa amb la vida adulta. Aquest pressentiment és l'anhel de créixer fent el que li és propi, fent allò que li permet vincular-se a l'altre i li proporciona un cert sentiment d'utilitat social i personal.

Per aquest motiu, s'ha de construir una vida exemplar, una cosa que li serveixi a ell, atès que no es disposa del *prêt-à-porter* ni de la mesura estàndard. Tenir aquest pressentiment requereix emprar un llenguatge nou, que sigui propi de cada adolescent i amb el qual es reconegui. Un llenguatge desafiador i provocador, sentit com a viu i que digui alguna cosa del malestar experimentat. Aquest llenguatge es fa amb diferents eines: paraules, música, ball, dibuix, fotografia, rap, hip-hop, tatuatges, pentinats, maneres de vestir.

Però descobrir el pressentiment i fer-se'l seu no és fàcil; ràpidament emergeix l'angoixa de no ser-ne capaç, l'ombra del fracàs i el fet de no tenir res digne per presentar-se a l'altre. Sorgeixen la regressió i els moments difícils en forma d'inhibició, les conductes pertorbadores, el consum de tòxics, les pràctiques de risc que poden confirmar la seva exclusió i el "*No future*".

Cap adolescent és aliè a la mirada de l'Altre adult; de fet mostren una sensibilitat extrema que els fa amagar-se en l'anonimat de la seva habitació tancada, els parcs deserts o la xarxa. Sostreure's a aquesta mirada és una necessitat que de vegades implica certa confrontació.

Quan els mirem i els classifiquem posant l'èmfasi en els seus dèficits (trastorns, fracàs escolar, addiccions) bloquegem, més que facilitem, la sortida d'aquest túnel que l'adolescent, com deia Freud (1981), ha de perforar en una doble via: complir les exigències socials i donar satisfacció a les pulsions que el nou cos sexual li planteja.

Aquesta tasca de separació del món infantil no és desitjable que la facin sols o amb les seves connexions virtuals. Necessiten també un interlocutor de cos present que sancioni aquest trànsit i els ajudi a renunciar a l'autoerotisme de la fantasia –actualitzada amb els omnipresents regals publicitaris (*gadgets*) i els consums diversos– per buscar els nous objectes en l'exterior (parella, estudis, treball).

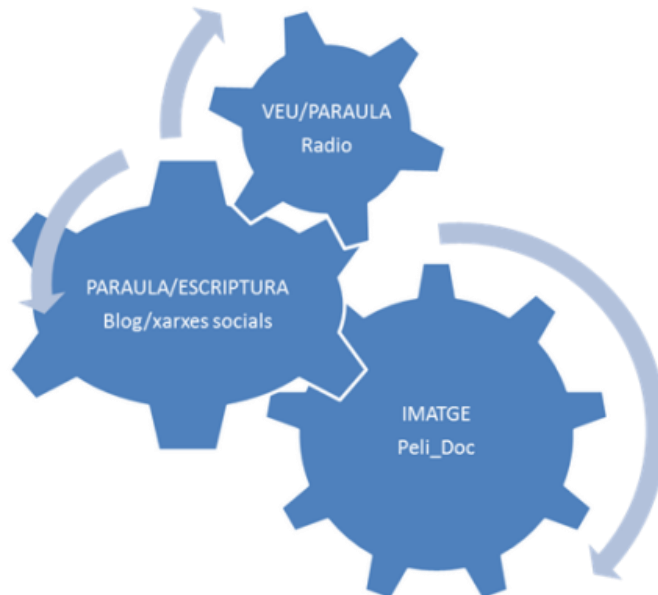
Caducats els vells ritus d'iniciació, el risc és que, davant l'absència de noves propostes, el passatge adolescent s'eternitzi i acabem veient-los com un problema i un dèficit per al qual alguns (experts) creuen tenir la solució.

L'alternativa és donar un lloc a les seves invencions, i ser conscients que allò propi de la invenció és que, en fabricar-se amb els materials existents, sempre es tracta –deia Lacan– d'un saber incomplet, de petits fragments creats a manera d'un bricolatge que posen paraules a aquest real íntim i singular de cadascun (Miller, 2007).

Acompanyar-los en aquestes invencions és assegurar-nos que allò nou de la seva generació s'inscriu en l'època, sense excloure-ho, i crear així noves tradicions que transmetin els seus assoliments a les generacions futures (Arendt, 2003). De quina altra cosa, sinó d'invencions, estan fetes les nostres tradicions, tal com ens va mostrar molt bé el gran historiador Eric Hobsbawm (2005)?

La creació com a pretext

Adojo es du a terme amb el format d'un taller grupal que s'implementa al llarg del curs escolar amb una freqüència setmanal (2 hores) i al voltant de la producció d'un documental. Paral·lelament es treballa amb altres formats creatius: fotografia, blog, xarxes socials, ràdio. La millor manera de captar el dia a dia del projecte i la seva essència es visionar els seus productes.¹

Adojo es un espai en petit format en el qual s'acompanya i es motiva els adolescents en la recerca d'allò valuós que tenen, deixant de banda els seus dèficits. Sovint aquests nois i noies pateixen per seguir els aprenentatges acadèmics però, al mateix temps, mostren habilitats i coneixements en diferents camps: artístics (música, cant, ball, dibuix), noves tecnologies (blocs, fotografia, xarxes socials) o aficions diverses (jocs manuals, cuina) que mereixen una atenció especial.

Cadascun dels 12 o 15 adolescents que hi participen ensenya a la resta –i queda reflectit al documental– allò que es valuós per a ell i que forma part de la seva identitat i la defineix. Pot ser un ball, un esport, la música, la cuina, la creació d'un bloc, etc. Fer-ho visible i compartir-ho genera un intercanvi que reforça positivament la seva invenció.

¹ Una mostra del treball realitzat es pot trobar a: <http://vidarealjovenes.blogspot.com.es>, <http://www.bocanord.cat/2015/07/20/documental-el-barrio-mio/> i <https://vimeo.com/133752488>.

Al llarg del curs es programen activitats per afavorir i apoderar els adolescents en el seu procés personal i grupal; se cerca un espai acollidor per recollir les propostes i les iniciatives que sorgeixen i treballar-hi. Junt a aquesta dinàmica grupal –que inclou sortides a iniciatives culturals de la ciutat i a recursos del territori- hi ha també un seguit de converses amb ells que giren al voltant de temàtiques que els interessin, i que contribueixen a qüestionar alguns prejudicis i ajudar-los a fer-se una opinió pròpia de les coses de la vida: sexualitat, amics, noves tecnologies, assetjament escolar, família.

Els pares també tenen un lloc en el projecte i se'ls convida a conèixer el treball que realitzen els seus fills per tal que valorin aquest fet, i puguin tenir una representació més ampla i no focalitzada en el dèficit.

Objectius

Adojo té tres objectius principals:

1. Motivar els nois i noies en la realització d'una activitat creativa que mostri quelcom valuós de la seva vida per treure així les seves potencialitats.
2. Promoure la connexió dels nois i noies amb els recursos d'oci i associacionisme del territori.
3. Prevenir conductes de risc derivades de les dificultats escolars, sociofamiliars i personals (fracàs escolar, violència, consum de tòxics, aïllament social).

Adojo incorpora joves universitaris amb estudis de comunicació audiovisual o periodisme que col·laboren al llarg del projecte i parteixen de la mateixa motivació que els adolescents: trobar sentit a allò que fan i, sobretot, donar utilitat social a les seves produccions (estudiar, crear, elaborar...).

Compartir les seves creacions i invencions esdevé una estratègia adequada per reforçar-se mútuament, aprendre junts i apoderar-los en les seves eleccions futures. La creació és l'eix de la cooperació i l'experiència ens mostra com aquest intercanvi ha estat molt valuós per a ambdues parts. En el transcurs del projecte s'estableixen relacions i vincles molt propers entre ells, que sovint es mantenen un cop finalitza el projecte.

Equip de treball

Adojo compta amb un equip interdisciplinari en el qual participen: dues educadores de la seva organització com a responsables del projecte i amb vincle directe amb els professionals derivants i els nois; un psicòleg que anima les converses amb els adolescents i les famílies, i un tècnic extern que s'ocupa de la filmació i muntatge del documental.

Per tal de garantir l'assistència regular i el compromís dels adolescents és idoni que aquest projecte pugui ser coproduït pels SSB i altres entitats del territori (fundacions, centres oberts) que treballin amb adolescents amb les mateixes dificultats. Això reforça la xarxa territorial i afavoreix la cohesió grupal i la participació.

L'experiència de les dues edicions ens confirma l'oportunitat i la necessitat d'endegar iniciatives com aquesta que ens permetin sostenir una conversa amb els adolescents que no parteix d'allò que no funciona i que els estigmatitza: el seu dèficit. Confiar en les seves invencions, en allò que volen, malgrat no trobin el llenguatge ni la manera de compartir-ho, és una oportunitat per als professionals de poder fer un acompanyament educatiu i apropar-nos als adolescents des d'una mirada oberta a les seves particularitats i el seu moment vital. El format del projecte Adojo i la seva metodologia ens permeten establir un vincle i un compromís que aposta per les potencialitats, tenint en compte el delicat trànsit propi d'aquesta etapa vital.

Referències

ARENDR, H. "La crisis de la educación". A: *Entre el pasado y el futuro. Ocho ejercicios sobre la reflexión política*. Barcelona: Península, 2003.

FREUD, S. "Tres ensayos de teoría sexual (1905)". A: *Obras completas*, vol. IV. Madrid: Biblioteca Nueva, 1981.

HOBBSAWM, E.; RANGER, T. *La invención de la tradición*. Barcelona: Crítica, 2005.

MILLER, J. A. "La invención psicótica". A: *Virtualia*, 16. Año VI (febrer-març de 2007). En línia a: <http://virtualia.eol.org.ar/016/default.asp?formas/miller.html>. [Consulta: 3 de setembre de 2015].